

Kampen om skadeståndet

Elisabeth Vedin, JMMV04
Journalistik- och multimedieprogrammet
Södertörns högskola
C-projekt i journalistik våren 2006
Handledare: Ville Carlström
Examinator: Kajsa Olsson
Slutseminarium: 2006-05-31
Antal tecken: 29 871

Innehållsförteckning

(258 tecken)

Överingress3

Personporträtt: (7767 tecken)

Ensam i kampen om skadeståndet4

Faktatext: (6646 tecken)

Lång och krånglig väg till skadestånd8

Faktaruta: (1391 tecken)

Så här får du ditt skadestånd, steg för steg11

Faktaruta: (690 tecken)

Ordförklaringar12

Reportage: (8424 tecken)

Själv är bäste dräng13

Faktatext: (4693 tecken)

Brottsofferjouren – en vän i nöden17

(4999 tecken)

Arbetsrapport20

Ett brottsoffer har vanligtvis rätt till skadestånd eller ersättning. Men skadeståndet kommer inte med automatik. Brottsoffret måste själv driva ärendet framåt. Utan styrka och ihärdighet är det svårt för brottsoffer att nå hela vägen fram till skadeståndet.

Ensam i kampen om skadeståndet

Maalin får ta striden själv

Nästan två år har gått sedan Maalin Forsberg, 25 år, blev överfallen och rånad. Ännu lever minnena kvar. Det gör också kampen för det skadestånd hon tilldömdes i rätten.

– För ett par veckor sedan fick jag en nytändning, om man kan säga så, och tänkte att nu ska jag banne mig ha de där pengarna.

Maalin ler. Hon verkar livsglad och nästan lekfull när hon dinglar med sina ben under bordet. Kanske inte exakt vad man förväntar sig av någon som precis ska dela med sig av känsllosamma upplevelser. Hon drar en slinga av sitt färgade rödbruna hår bakom örat.

– Sedan dag ett har jag fått göra allting själv. Till slut orkade jag inte hålla på med att fylla i alla blanketter och ringa runt. Jag struntade hellre i det. Men nu så här i efterhand känner jag att skadeståndspengarna skulle ha varit till nytta.

En sommarnatt 2004 var Maalin ensam på väg hem från en kompis. Eftersom hon alltid har varit vaksam när hon gått hem ensam sena kvällar och nätter gick hon på en ganska öppen gata. Men särskilt rädd var hon inte. Inte förrän hon gick in i en viadukt och hörde snabba steg bakom sig.

– När jag vände mig om kom en man rusande emot mig. Jag kände igen hans ansikte men kom inte ihåg varifrån, säger Maalin, kisandes och med läpparna en aning sammanpressade.

Mannen försökte slita till sig Maalins väska, men när den inte genast gled av från hennes axel släpades hon med en fyra, fem meter medan han ruskade och slet i väskan allt vad han orkade. Hennes skor for av hennes fötter och hon skrapade upp sår på flera ställen på sin späda kropp.

– Vi fick ögonkontakt en kort stund. Då kom jag på var jag hade sett honom. Jag hade mött honom på vägen ett par minuter tidigare. Han måste ha vänt och följt efter mig.

Chockad och skadad

Maalin är liten och smal, och full av energi. Med inlevelse berättar hon om hur hon skrek och skrek vid överfallet. Efter vad som verkade som en evighet hörde hon röster i närheten. Det blev hennes räddning. Mannen blev skrämmd och sprang iväg med väskan från platsen. Maalin lämnade han liggande på marken, chockad och med skrapår på höften och benen samt med smärtor i en tå och ena axeln.

Maalin stryker fingrarna över axeln, lägger huvudet på sned och berättar att hon först trodde att hennes axel hade gått ur led.

– Men det hade den inte. Det vet jag nu, för i vintras ramlade jag och då gick min axel ur led på riktigt. Och det gjorde ont! Maalin skrattar men blir lite allvarligare igen när hon fortsätter att berätta om överfallet.

Ett par ungdomar kom till Maalins undsättning och polisen var på plats inom ett par minuter. Flera polisbilar hjälpte till i sökandet efter mannen och ganska snart kunde han gripas.

– Jag har aldrig varit så chockad i hela mitt liv som när jag satt där i polisbilen och skulle identifiera honom genom bilrutan.

Maalin blev aldrig nerkallad till polisstationen efter händelsen. Polisen nöjde sig med det hon berättade på plats. Därför fick hon inte heller i ett senare skede, när hon kommit ur sitt chocktillstånd, mer utförlig information från polisen om vad som skulle hända framöver. Polisen stack dock till henne en liten broschyr från Brottsoffermyndigheten innan de släppte av henne vid hemmet.

Fick ta kontakt själv

Första tiden efter överfallet var väldigt påfrestande för Maalin. Inte nog med att händelsen i sig var slitsam att bearbeta med de psykiska och fysiska skador den förde med sig, hon insåg dessutom ganska snabbt att hon själv skulle få ta kontakt med myndigheter av olika slag. På eget initiativ ringde hon brottsofferjouren i Solna. Hon fick kontakt med en snäll äldre dam som följde med Maalin på rättegången och var ett stort stöd för henne. Men damen från Brottsofferjouren är också den enda med kunskap om rättegångar och skadestånd som har hjälpt Maalin.

Maalin är ivrig i sitt berättande, mån om att inte utelämna något väsentligt.

– Fem minuter innan rättegången skulle hållas fick jag träffa mitt målsägandebiträde. Det kändes väldigt frustrerande att någon som knappt hade pratat med mig skulle föra min talan under förhandlingarna. Under rättegången kallade han mig till och med för fel namn, säger Maalin och skakar på huvudet.

Rättegången hölls ungefär ett halvår efter överfallet och Maalin såg det som ett nödvändigt ont. Hon berättar att rättegången tog hårt på henne och att det kändes tungt att behöva möta sin gärningsman igen.

– Gärningsmannen bad mig om ursäkt under rättegången. Det kändes befriande på något sätt att få höra en ursäkt från honom, men det gör knappast mig tryggare när jag ska gå hem på kvällarna i fortsättningen.

Efter överfallet har Maalin blivit betydligt mer vaksam och rädd när hon går hem på kvällar och nätter. Men eftersom Maalin värdesätter sitt sociala liv högt utsätter hon sig själv för

obehaget att gå hem ensam efter mörkrets inbrott med jämna mellanrum i alla fall.

– Jag har blivit extremt beroende av min mobiltelefon efter överfallet. Idag skulle jag aldrig gå hem sent ensam utan att prata i mobilen och uppge var jag befinner mig. Dessutom lägger jag ner bra mycket mer pengar på taxiresor nu än vad jag gjorde innan.

I rätten dömdes mannen att betala cirka 8 000 kronor i skadestånd till Maalin och han fick dessutom ett fängelsestraff på åtta månader. Av pengarna har Maalin hittills bara fått 1 600 kronor.

– Pengarna fick jag när han hade fått skatteåterbäring tror jag. Den summan räckte knappt till att ersätta det som försvunnit ur min väska.

Tappade orken

Innan överfallet höll Maalin på som bäst med att söka jobb. Överfallet ledde till att hon struntade i att söka arbeten i över en månad. Hon hade inte längre orken.

– Det är tungt att vara arbetslös. Och efter en sådan här grej blir det bara tyngre.

Det blev inte lättare av att Maalin inte hade någon försäkring som täckte sakskadan. Någon ork till att kontakta Brottsoffermyndigheten har hon heller inte haft - förrän för ett par veckor sedan.

– Jag kontaktade återigen damen från Brottsofferjouren. Hon kom ihåg mig och trots att det kändes skumt och lite jobbigt att dra upp allting igen så här lång tid efter, så kändes det i alla fall tryggt att ha henne vid min sida.

Tillsammans gick de igenom alla Maalins papper. Det visade sig att Maalin inte fått en del viktiga papper som hon behövde för att kunna driva ärendet vidare. Bland annat saknade hon en skrivelse från Kronofogdemyndigheten, så hon ringde dit.

– Bemötandet jag fick från mannen som jag pratade i telefon med var under all kritik. Han sa ungefär att ”det är inte konstigt att du blev överfallen, du som är så flummig”. Hur kan man säga så? Det är klart att jag inte har koll på allting som rör skadestånd när jag inte har varit i en sådan situation förut.

Idag ägnar Maalin sin lediga tid åt till att pyssla, måla, spela teater och umgås med vänner. Hon drar lite i en hårtest från luggen.

– Jag älskar att färga mitt hår. Det har jag gjort ända sedan jag var sex år. Det är väl min konstnärliga sida som spelar in där. Vi får väl se hur länge jag kommer att ha den här röda färgen.

Sedan en tid tillbaka arbetar hon heltid som cafébiträde på Försvvarshögskolan. Där känner hon sig inte alls orolig för sin säkerhet. Hon poängterar det särskilt tydligt med orden "där kommer ju knappt någon in!".

Enligt Maalin har hennes största stressmoment efter överfallet varit bristen på bra information om vad hon skulle göra efter det att domen vunnit laga kraft. Hon tycker exempelvis att polisen kunde ha gett bättre information från början.

– Jag har inte riktigt vetat vart jag ska vända mig någonstans. Det känns som att det är för mycket arbete för att få den lilla summan pengar. Men det är klart att jag tycker att jag ska ha någon form av ersättning för det jag gått igenom. Och nu har jag gett mig den på att få mitt skadestånd en gång för alla!

Lång och krånglig väg till skadestånd

Vägen till det skadestånd ett brottsoffer vanligtvis har rätt till är ofta lång och komplicerad. Papper ska skrivas, myndigheter ska kontaktas och det tar tid att få besked. Men den som orkar kämpa för sin sak brukar oftast förr eller senare få viss ekonomisk kompensation.

Den som har blivit utsatt för brott har en lång väg att gå innan skadeståndsprocessen är överstökad. Det kan ta år innan man får det skadestånd eller den ersättning man har rätt till, och det är inte alltid lätt att veta i vilken ordning man ska vända sig till de olika instanserna.

Det första som bör göras efter att man har blivit utsatt för ett brott är att polisanmäla händelsen. På polisens hemsida står det att ”polisen har omfattande informationsskyldighet till målsägande”, vilket i praktiken betyder att de ska informera om vad som komma skall. Informationen kan handla om vilka ersättningsmöjligheter som finns, vilka myndigheter och organisationer som kan lämna stöd och hjälp, hur din anmälan kommer att hanteras samt olika slag av brottsförebyggande information. Detta finns även reglerat i förundersökningskungörelsen. Men många upplever att de fått bristande eller ingen information alls från polisens sida.

– Det händer rätt ofta att polisen glömmer att informera, berättar Mary Tano, brottsofferassistent på Norrorts brottsofferjour.

Men att polisanmäla är ändå steg ett och är också ofta en förutsättning för att kunna få ersättning från försäkringsbolag eller Brottsoffermyndigheten. I första hand är det naturligtvis gärningsmannen, om sådan grips, som ska betala skadeståndet som rätten tilldömer brottsoffret. Tyvärr har dock gärningsmännen ofta varken en vit inkomst eller besparingar på banken.

En utsatt grupp för exempelvis rån är butiksanställda. Om något händer dem på arbetet kan även facket ställa upp med viss hjälp. Enligt kollektivavtalet ska arbetsgivaren teckna rån- och överfallsförsäkringar som ska täcka kostnader för exempelvis psykologsamtal efter brott. Vanligtvis bistår Handels inte med någon rättslig hjälp utan hänvisar till denna försäkring.

– Det här brukar inte vara något problem. Problem uppstår först när arbetsgivaren inte har tecknat någon försäkring. Men självklart kan en medlem alltid kontakta sin avdelning här hos oss om de har några frågor som rör brottet, säger Sven Lindberg, pressombudsman på Handels.

Kronofogden hjälper

Så snart ett brottsoffer har blivit tilldömd ett skadestånd av domstol ska Kronofogdemyndigheten skicka hem en blankett till brottsoffret och erbjuda sin hjälp med att driva in skulden. Den hjälpen bör man tacka ja till om man är mån om att få sina pengar.

Kronofogdemyndigheten har som mål att utreda 90 procent av alla ärenden som kommer in till dem inom två månader. Under utredningen tar de reda på om gärningsmannen har några tillgångar och i de fall denne har det får brottsoffret sitt skadestånd insatt på sitt konto.

– Ett riktmärke för en ensamstående person utan försörjningsplikt är att den ska ha boendekostnaden plus cirka 4 200 kronor i månaden att leva på. Men varje fall är en individuell prövning, där ett omfattande regelverk styr, säger Lars Bodin på Kronofogdemyndigheten.

I de fall gärningsmannen inte har några pengar får brottsoffret hem papper på det. Det är nu det är dags att kontakta sitt försäkringsbolag, om man inte redan har gjort det. Försäkringsbolaget kan betala ut allt, en del eller inget av skadeståndetsbeloppet i domen. De kan också betala ut ersättning i fall där gärningsmannen förblir okänd.

– För att få ersättning från Folksam fordras det att försäkringstagaren utsatts för fysiskt våld. Psykiska kvarstående men ersätts inte. I de fallen hänvisar Folksam direkt till Brottsoffermyndigheten, säger Yvonne Rådén, personskadereglerare på Folksam.

I de fall försäkringsbolaget bara betalar ut en del eller ingenting alls kan brottsoffret vända sig till Brottsoffermyndigheten.

Brottsoffermyndigheten betalar ut brottsskadeersättning med skattemedel. Myndigheten betalar dock inte ut skadeståndet i domen utan gör en egen bedömning. Vanligtvis tar det mellan tre och sex månader innan ersättningen slutligen betalas ut.

– Brottsoffermyndigheten har gjort vissa jämförelser som visar att i nio fall av tio kommer domstolen och myndigheten fram till samma belopp vad gäller kränkningersättning. I sju fall av hundra har ersättningen blivit lägre än domstolens skadestånd, i tre fall av hundra högre - ibland mycket högre, säger Gudrun Nordborg, informationschef på Brottsoffermyndigheten.

Olika lagar

Skadestånd i domstol och den statliga brottsskadeersättningen beslutas utifrån delvis skilda lagar. Domstolar tillämpar skadeståndslagen medan Brottsoffermyndigheten går efter brottsskadelagen.

– Brottsoffermyndigheten prövar i vad mån staten skall ersätta skador orsakade av brott, medan domstol prövar gärningsmannens skadeståndsskyldighet. Prövningarna kan leda till olika resultat, beroende på att staten inte ersätter alla typer av skador. När det gäller storleken på de skadestånd som även staten ersätter försöker dock domstolarna att anpassa sig till Brottsoffermyndighetens praxis, säger Staffan Levén, hovrättslagman i hovrätten för västra Sverige.

Rätten till brottsskadeersättning kan finnas om den som utsatt någon för brott inte kan betala skadeståndet och om det inte finns någon försäkring som täcker skadorna. Den rätten kan

också finnas om gärningsmannen är okänd. Brottsskadeersättningen kompenserar framför allt personskador och kränkning.

Men rätten till brottsskadeersättning är också mer begränsad eftersom den i princip aldrig täcker saksador, till exempel på grund av stöld eller skadegörelse.

– Lagen om brottsskadeersättning är "strängare" av kriminalpolitiska skäl. Skattemedel ska till exempel inte kompensera uppgörelser i kriminella gäng, säger Gudrun Nordborg.

Efter att Brottsoffermyndigheten har betalat ut en brottsskadeersättning till någon tar Brottsoffermyndigheten över rätten att återkräva gärningsmannen på det utbetalade beloppet. I de fall Brottsoffermyndigheten betalat ut mindre än skadeståndet i domen, kan brottsoffret ha kvar en fordran gentemot gärningsmannen på det resterande beloppet hos Kronofogdemyndigheten.

– Skulden kvarstår tills den betalas, preskriberas (om inte preskriberingsavbrott genomförs) eller ingår i en eventuell skuldsanering, säger Lars Bodin på Kronofogdemyndigheten.

Varje år måste dock brottsoffret skicka in en ny ansökan till Kronofogdemyndigheten för att bevakningen av gäldenären ska fortlöpa. Kronofogdemyndigheten skickar inte ut någon information eller påminnelse om detta så det gäller att hålla koll på när en ny ansökan ska skickas in.

Så här får du ditt skadestånd steg för steg

1. Om du blivit tilldömd ett skadestånd i en rättegång måste du vänta på att domen vinner laga kraft.
2. En kort tid därefter bör du få hem en ansökningsblankett från Kronofogdemyndigheten där du får fylla i om du vill ha hjälp med indrivning av skulden eller inte.
3. Vänta på att få svar från Kronofogdemyndigheten om huruvida gärningsmannen kan betala skulden eller inte. Kan denne betala får du pengarna relativt snabbt.
4. Nu ska du kontakta ditt försäkringsbolag och höra efter om din försäkring täcker brottet du blivit utsatt för.
5. Om försäkringsbolaget inte betalar ut någon ersättning eller om de bara betalar ut en liten del av skadeståndsbeloppet i domen kan du kontakta Brottsoffermyndigheten. Viktigt är då att du bifogar alla papper du hittills samlat på dig; domen, papper på att gärningsmannen inte hade några kända tillgångar, beslut från försäkringsbolaget och om du har uppsökt läkarvård till följd av brottet bör papper på det också följa med.
6. Brottsoffermyndigheten tar över rätten att kräva gärningsmannen på det belopp som betalats ut till dig. Om du fortfarande inte fått hela skadeståndsbeloppet utbetalat av försäkringsbolag och/eller Brottsoffermyndigheten står gärningsmannen fortfarande i skuld till dig på det resterande beloppet via Kronofogdemyndigheten.
7. Förnya din ansökan hos Kronofogdemyndigheten årligen.

Ordförklaringar

Målsägandebitråde: är oftast en advokat som ger stöd och hjälp under förundersökningen och rättegången. De kan också hjälpa till med att biträda åtalet och föra talan om skadestånd.

Gäldenär: den som har en skuld eller är betalningsskyldig.

Skadeståndslagen: allmänna bestämmelser om skadestånd.

Brottskadlagen: lag som gäller ersättning av statsmedel för skada till följd av brott.

Preskription: när borgenären (den som har rätt till betalning) förlorar sin rätt att få skulden betald med hjälp av kronofogdemyndigheten.

Preskriberingsavbrott: Preskriptionstiden börjar om när gärningsmannen på något sätt erkänner brottet, exempelvis genom att acceptera en avbetalningsplan.

Själv är bäste dräng

Slarv med hjälpen till brottsoffer

Ett uteblivet brev betyder så mycket. För brottsoffret Elinor Larsson innebar det tre månaders extra väntan på det skadestånd hon tilldömts i domstol. Minst. Hennes väntan är långt ifrån över.

Torsdag 23 februari 2006. Flera dekaler med Securitas och Falcks loggor sitter fastklistrade på dörren ut mot gatan. Det mesta tyder på att det råder full bevakning och säkerhet inne hos Kronofogdemyndigheten på Birger Jarlsgatan 61 i Stockholm. Lokalen innanför dörrarna är ganska trist, nästan torftig. En röd skylt hänger i taket visar var receptionen finns och var information kan fås. Två av de fyra manuella betjäningsställena är bemannade. Trycket efter betjäning verkar inte direkt besvärande för personalen. Men trots det kommer Elinor Larsson ändå inte längre än till receptionen.

Det har gått nästan nio månader sedan Elinor utsattes för ett väpnat rån på sin arbetsplats. Tre-fyra månader har gått sedan domen mot gärningsmännen vann laga kraft. Skadeståndet som hon tilldömts har hon inte sett en skymt av och den hjälp hon skulle få av Kronofogdemyndigheten har hon inte heller sett något tecken på. Men Elinor är tillräckligt stark och initiativrik för att själv sätta fart på situationen. Eftersom kronofogden inte skickat ut någon ansökningsblankett om hjälp med indrivande av skulden till Elinor, besöker hon myndigheten för att sätta personalen i arbete och för att få de pengar hon har tilldömts.

Det är tyst i lokalen och Elinor kan i låg ton förklara sitt ärende för receptionisten. Genom glaset studerar receptionisten Elinor uppifrån och ner innan ärendet accepteras. Medan receptionisten kopierar domarna från tingsrätten och hovrätten som Elinor hade med sig fyller Elinor i den ansökningsblankett som borde ha skickats hem till henne automatiskt flera månader tidigare.

Tjugo minuter senare går Elinor ut genom portarna med högburet huvud. Hon har gjort vad hon har kunnat.

– Jag tycker att det är dåligt att jag ska behöva ta mig till Kronofogdemyndigheten personligen för att saker och ting ska hända. Jag har väl bättre saker för mig? Men nu har jag åtminstone kommit ett steg närmare skadeståndet.

Lördag 28 maj 2005. Elinor sitter i kassan på Hemköp med ryggen vänd mot ingången och

kollar ständigt på klockan. Det är bara ett par minuter kvar tills klockan blir 18.00 och butiken ska stänga för dagen. Men fortfarande befinner sig kunder i butiken och Elinor arbetar snabbt och effektivt för att få komma hem så snart som möjligt efter den långa arbetsdagen. Plötsligt inser hon att något är mycket fel. Hon vänder sig om och upptäcker att en storväxt yngre man har rusat in i butiken. Maskerad och med en yxa i högsta hugg tvingar han ner Elinor på golvet för att sedan tvinga till sig pengarna i kassalådan.

– Min chock kom direkt. Jag bara skakade och grät om vart annat, säger Elinor om händelsen.

Rånaren greps senare samma kväll. Det visade sig att han i sin tur hade blivit hotad och tvingad till att genomföra rånet av tre andra män.

Torsdag 28 juli 2005. Rättegången hålls i Solna Tingsrätt. Ett par veckor senare kom domen. De fyra gärningsmännen blev alla dömda till fängelsestraff eller sluten ungdomsvård och att betala ett skadestånd på 26 000 kronor solidariskt till Elinor. Alla gärningsmännen överklagade sina domar, och 20-21 oktober 2005 hölls en ny rättegång i Svea Hovrätt. Utgången blev dock densamma som i Solna Tingsrätt.

Efter de två rättegångarna mot de fyra gärningsmännen inledde Elinor kampen om sitt skadestånd. Efter att ha varit i kontakt med sitt målsägandebiträde fick hon reda på att hon först och främst skulle kontakta sitt försäkringsbolag. När försäkringen inte täckte överfall på arbetstid fick Elinor rådet av sitt målsägandebiträde att vända sig till försäkringsbolaget AFA som många företag är anslutna till. AFA betalade ut 7000 kronor i ersättning till Elinor den 25 mars i år, den enda ekonomiska kompensation hon fått så här långt. Målsägandebiträdet tyckte även att Elinor skulle vända sig till Brottsoffermyndigheten. Men för att kunna kontakta Brottsoffermyndigheten skulle hon behöva papper från Kronofogdemyndigheten på att gärningsmännen inte hade några pengar.

Fredag 28 april 2006. April månad är nästan slut. Sedan Elinors besök på Kronofogdemyndigheten i februari har hon fått skrivelser om att tre av gärningsmännen saknar kända tillgångar. Fortfarande saknar hon information om den fjärde. Hur kan det ta sådan tid?

Kronofogden tar emot i ett av de opersonliga besöksrummen på bottenplanet. Rummet är litet och delas av med ett skrivbord som går från vägg till vägg. Personal och besökare får ta sig in i rummet från olika håll och genom olika dörrar. Det är tydligt att här ska var och en ha sitt eget utrymme och inte inkräkta på varandras. Kronoinspektör Erna Jonsson kliver in i rummet och sätter sig tillrätta på en av stolarna på hennes sida av skrivbordet. Hon berättar att normalt ska

utskick med ansökningsblanketter ske per automatik så som fort domstolen skickat in den lagakraftvunna domen.

– I Elinors fall är det olyckligt. Min gissning till varför hon inte fått något brev från Kronofogdemyndigheten är att hovrätten missat att skicka domen till oss, men jag kan tyvärr inte med säkerhet säga att det är på det sättet.

– Efter att ansökan har inkommit så har Kronofogdemyndigheten som mål att hantera nya gäldenärer inom två månader, det lyckas vi med i 97 procent av fallen. Skadeståndsmålen är en särskilt prioriterad gäldenärskategori.

Ansökan om förnyelse av ärendet måste ske årligen av brottsoffret för fortsatt bevakning av gäldenärens betalningsförmåga.

– I samband med att domen fastställts så tror jag inte att domstolarna lämnar speciell information utan gärningsmännen får själva ta reda på hur de skall betala. Efter att Kronofogdemyndigheten har fått över ärendet aviseras gäldenären med en sista betalningsdag. Först efter att den dagen passerats påbörjas utredningen.

En person med en skuld registrerad hos Kronofogdemyndigheten förlorar möjligheten till många olika saker.

– De kan inte ta lån, får svårigheter med att skaffa lägenhet, kan inte göra avbetalningsköp eller teckna telefonabonnemang bland annat.

– Någon gång i framtiden kommer de här killarna som Elinor rånades av förmodligen att få en ordnad ekonomi. Om de inte betalar sina skulder frivilligt så kan ansökan om verkställighet av domen ske fortlöpande tills betalning sker om inte ärendet preskriberats.

Elinor, som idag inte längre arbetar kvar i matvarubutiken, vill inte i första hand ha pengarna för att hon ska kunna göra någonting roligt eller bra för dem. Den huvudsakliga anledningen är att hon vill att de här killarna ska bli av med stora delar av sin lön när de börjar jobba. Ett brottsoffer lägger oftast inte händelsen bakom sig efter ett par dagar. Tankar, minnesbilder och bestående men kan förfölja dem resten av livet. Genom att ”ta” pengar från gäldenären varje månad när denne fått en fast inkomst tvingas de att minnas händelsen precis som brottsoffret tvingas göra, enligt Elinor.

– Jag ser skyldigheten att betala skadestånd som ett slags extra straff för gärningsmännen. Det är klart att de inte tycker att det är kul att ge bort vad de tjänar in, säger Elinor.

Torsdag 11 maj 2006. Det har gått över ett halvår sedan hovrättens dom vann laga kraft. Det senaste brevet från Kronofogdemyndigheten har äntligen kommit med information om den fjärde gäldenären. I likhet med sina kumpaner har han inga kända tillgångar. Men ännu dröjer det

innan Elinor kommer att få några pengar.

Sedan årsskiftet har Elinor arbetat som förskolelärare vilket hon ser fram emot att fortsätta göra. Trots att rånet påverkade Elinors trygghet på arbetsplatsen i matvarubutiken var det inte den avgörande faktorn för yrkesbytet. Hon blev färdigutbildad lärare för yngre åldrar i vintras och därför skulle hon ändå ut och pröva sina vingar inom barnomsorgen.

– Jag känner mig redo att lägga den här jobbiga händelsen bakom mig nu. Men den här eviga väntan gör att jag tvingas tänka på rånet oftare än vad jag skulle göra om allting var avslutat. Men nu när jag har alla papper ska jag kontakta Brottsoffermyndigheten och då äntligen hoppas jag på att kunna få mina pengar, säger Elinor.

Med tanke på att Brottsoffermyndigheten normalt har en handläggningstid på mellan tre och sex månader kan Elinor förhoppningsvis få sin ekonomiska kompensation lagom till jul, ett och ett halvt år efter rånet.

Brottsofferjouren - en vän i nöden

Den som drabbas av brott kommer en tid därefter att möta en ny, prövande värld med myndighetskontakter, juridisk expertis och kanske vårdinrättningar. Men det finns hjälp att få. Mary Tano, brottsofferassistent på Norrorts Brottsofferjour, är en av dem som arbetar just med att hjälpa brottsoffer.

Hur kan det komma sig att brottsoffer ibland får klara sig utan hjälp från samhället efter ett överfall?

– Ja det är en bra fråga, det är ju historiskt sett just den frågan som en polis i Malmö ställde sig och bestämde sig för att tillsammans med åklagare och jurister bilda den första brottsofferjouren som tog tag i utsatta personer och informerade om "vad händer nu". De såg till att de utsatta personerna fick någon att prata med som förstod och trodde på dem. Sedan har det spridit sig över hela landet och idag finns det cirka 100 jourer från Kiruna till Malmö.

Ska polisen direkt vid polisanmälan erbjuda brottsoffret hjälp med exempelvis ett målsägandebiträde?

– Alla som har utsatts för ett våldsbrott har rätt att ansöka om att få ett målsägandebiträde och den rättigheten ska utredaren hos polisen informera om.

Upplyser polisen om detta i samtliga fall? Händer det aldrig att polisen glömmer?

– Det händer rätt ofta att de glömmer att upplysa om det, därför är det viktigt att vi får kontakt med brottsoffren för att ge dem informationen.

Ser polisen till att brottsoffret inte är i chock eller i psykisk obalans när informationen ges så att brottsoffret kan ta in det som sägs?

– I de fall där polisen ger information så är de också medvetna om att en chockad person inte kan ta till sig all information utan ser till att det kommer skriftligt hem till dem. Poliser som utbildas idag har med sig det här i sin utbildning "att möta människor i kris" och vi inom jourerna som föreläser för aspiranter tar upp detta också.

Om inte polisen informerar, vem bör göra det då?

– Det är vi inom BOJ som informerar, om brottsoffren får kontakt med oss, och det är alltså polisen som berättar om vår verksamhet. Om den utsatte vill få hjälp av oss så får vi ett underlag av polisen och tar sen kontakt.

Vem bör hjälpa ett brottsoffer till psykologhjälp och vem bör hjälpa med skadeståndet?

– Enligt femte kapitlets elfte paragraf i Socialtjänstlagen bör det sociala hjälpa brottsoffer med stöd och hjälp som till exempel rör skadestånd och kontakt med psykologer, men de har inte den resursen och kunskapen i dagsläget. Därför är det så viktigt att vi får kontakt och kan hjälpa dem med dessa frågor. Vi har utbildningar i bland annat att möta människor i kris, rättsprocessen och skadeståndsfrågor.

Är det skillnad i behandlingen av brottsoffer vars gärningsman grips och de vars gärningsman inte grips?

– Ja, om det finns en gärningsman och åklagaren finner att det finns så pass mycket bevis så det räcker för att väcka åtal blir det en rättegång. Det är tingsrätten som avgör om det finns behov av ett målsägandebiträde och kostnaden ligger på staten. Om det inte finns en gärningsman att binda till gärningen så läggs ärendet ner, men man har ändå rätt till att få skadestånd från sitt försäkringsbolag eller från Brottsoffermyndigheten. Och det vet inte många om så det är viktigt att de får den vetskapen.

Hur informerar ni ett brottsoffer?

– När vi tar kontakt med ett brottsoffer så presenterar vi oss och berättar att vi har fått underlag av polisen att personen har blivit utsatt för ett brott. Sedan frågar vi ”orkar du berätta?”. Det viktigaste för en utsatt person är att få prata av sig inför någon som lyssnar och förstår men framför allt tror på det som sägs. Sedan berättar vi om rättsprocessen, försäkringar, rätten till att ansöka om målsägandebiträde. Vi följer med till rättegångar som moraliskt stöd i den mån vi kan, vilket uppskattas mycket. Vi tar även emot besök där brottsoffer får prata av sig och för att hjälpa till med ansökningar om skadestånd samt hänvisar till jurister och advokater som vi vet är duktiga och som vi har kontakter med.

Tycker du att det fungerar bra med hjälpen till brottsoffer?

– Ja, det måste jag få säga att det gör. Många intygar det och brottsoffren är mycket tacksamma för att vi finns. Oftast är mötet med polisen positivt. Vi brukar säga att om mötet med polisen inger trygghet och empati så blir utredningen så mycket lättare.

– Det är svårt att bedöma hur psykologer arbetar, men vi vet att det är långa väntetider och brottsoffer behöver snar hjälp. Vi brukar hänvisa till diakoner som kan ta den första krisen innan man får tid hos en psykolog eller terapeut.

– Försäkringsbolagen brukar man få stöta på ibland och ifrågasätta, men oftast så sköts det bra. Där är också ett rätt bemötande mycket viktigt.

Arbetsrapport

Ämnesvalet

För ganska exakt ett år sedan blev jag yxrånad. I rättegången tilldömdes jag ett skadestånd men ännu har jag inte sett några pengar. Så jag vet av egen erfarenhet att processen för att få ut det skadestånd man tilldömts är utdragen och komplicerad.

Med mitt projekt vill jag informera människor om hur det hela fungerar, då jag aldrig tidigare läst artiklar med klar information om detta. Bland annat tar jag upp varför brottsskadeersättningen från Brottsoffermyndigheten inte alls behöver överensstämma med skadeståndet i domen. Jag låter brottsoffer så väl som tjänstemän komma till tals i artiklarna för att ge en så bred bild som möjligt av skadeståndsprocessen.

Syftet

Syftet med mitt arbete är att klargöra för läsarna hur man som brottsoffer ska ”få” sitt skadestånd och att påvisa brister som finns med det nuvarande systemet.

Brottsofferjouren ger ut en egen tidning som heter Brottsoffer. Där skulle min artikelserie definitivt kunna passa, men jag har hela tiden tänkt under arbetets gång att den är tänkt för publicering i en större nyhetstidning. Jag tror att jag skulle kunna nå ut till en bred målgrupp med mina texter då vem som helst kan utsättas för brott.

Research

Det första jag gjorde var att sammanställa alla frågor som jag behövde svar på. Sedan mailade jag alla frågorna som jag hade till ett tjugotal olika sakkunniga personer. Svaren som jag har fått via mail har varit min största informationskälla, ett väldigt smidigt sätt att arbeta på när man får svar. Nackdelen med e-mail är dessvärre att många inte svarar.

Brottsoffermyndighetens, brottsofferjourens och polisens hemsidor har jag besökt flitigt i sökandet efter väsentlig information.

Personliga möten har jag haft med Maalin Forsberg, Elinor Larsson och Erna Jonsson.

Vinkling

Jag har valt att vinkla min artikelserie på att hjälpen till brottsoffer ofta brister. Jag har hittat två starka tjejer som jag har intervjuat. Trots att den ena av dem, Elinor Larsson, har haft ett målsägandebiträde är det mycket som hon har fått tagit reda på och kämpat för själv. Om hon

tycker att processen är knölig är det inte konstigt att många brottsoffer utan målsägandebiträde ger upp sin rätt till skadestånd.

Etiska problem

Jag kan inte riktigt se att jag har haft några etiska problem. Möjligen skulle min egen kombination av brottsoffer och journalist kunna vara det. Jag är kollega till Elinor Larsson som jag har intervjuat, och rånades samtidigt med henne. När jag intervjuade kronoinspektör Erna Jonsson var jag noga med att poängtera att jag var både brottsoffer och journalist, men vid citatkontrollen upptäckte jag att hon tagit mig mer som ett brottsoffer. Det var i och för sig inget större problem utan löste sig bra efter ett par korrigeringar i texten.

Exakta uppgifter om hur citatkontrollen har gått till

Till samtliga personer som jag har citerat i texterna skickade jag ut e-mail med deras citat samt styckena innan och efter för att de skulle förstå i vilket sammanhang de citeras. Sven Lindberg var den enda som bara fick sitt citat uppläst per telefon. Han godkände sitt citat.

Lars Bodin, Elinor Larsson, Mary Tano och Gudrun Nordborg godkände sina citat, liksom Staffan Levén. Den sistnämnde ville bara att jag skulle byta ut ”kan ofta leda till” mot ”kan leda till”.

Vid citatkontrollen med Yvonne Rådén bad hon mig att korrigera hennes citat något då jag hade missuppfattat det hon sa. Men det var lätt ordnat och det hade ingen betydelse för innehållet i texten.

Maalin Forsberg var väldigt positivt inställd till texten jag skrivit om henne, men ville att jag skulle tona ner den något. Jag förstår att det känns ovant att läsa om sig själv som någon som befinner sig i ett väldigt sårbart läge och därför gjorde jag mitt bästa för att tona ner det lite. Maalin blev nöjd med ändringarna.

Erna Jonsson var den som hade mest invändningar. Hon utvecklade en del av sina citat för att ”ge en korrekt bild av Kronofogdemyndighetens arbete”. Jag godtog hennes ändringar, skickade texten återigen till henne och fick den godkänd.

Källförteckning

Intervjuer via mail:

- Mary Tano, brottsofferassistent, Norrorts brottsofferjour
- Lars Bodin, Kundcenterenheten, Kronofogdemyndigheten
- Gudrun Nordborg, informationschef, Brottsoffermyndigheten
- Staffan Levén, hovrättslagman, hovrätten för västra Sverige
- Bo Hägglund, Rikspolisstyrelsen
- Jan Kleineman, professor i civilrätt, Stockholms Universitet
- Sofia Rustan, skadereglerare civil, If

Personliga intervjuer:

- Erna Jonsson, utredare, Kronofogdemyndigheten
- Maalin Forsberg, brottsoffer
- Elinor Larsson, brottsoffer

Telefonintervju:

- Martina Juutilainen, jurist på Brottsoffermyndigheten
- Yvonne Rådén, personskadereglerare, Folksam
- Sven Lindberg, pressombudman, Handels

Multimediala källor:

- www.polisen.se
- www.brottsoffermyndigheten.se
- www.boj.se
- <http://www.tt.se/ttsprak>

Förundersökningskungörelsen:

- <http://lagen.nu/1947:948>

Brottsskadelagen:

- <http://www.alden.se/Brottsskadelag.htm>

Skadeståndslagen:

- <http://www.alden.se/Skadestandslag.htm>